

(Əvvəli 4-cü səhifədə)

Mürəkkəb feil yaradıcılığında «slavyan feili + et» quruluşu məqbul sayılır: calet etti «on po-calet». Leksik səviyyədə slavyan dillərinin təsiri. Danışiq dili vasitəsi ilə karaim dilinə ərəb, fars, qədim yəhudi dillərindən, slavyan dillərindən sözlər keçmişdir. Məs.: боб, череп, олень, монета, паук, плащ, танец, смола, печь, изба və s.

Karaim dilinin leksikasında çoxlu sayda qədim türk sözləri qalmışdır: yav (yağ), tarlov (tarla) və s.

Gün, həftə, ay, il və s. adlar özünəməxsusdur: yex kün (bazar günü), (yex) baş kün (bazarertəsi), şəbbat (şapate kün) (şənbə günü), xan kün (xain kün, orta kün), ayna kün, baras kün (4-cü gün), bayram kün (5-ci kün); artarix ay (aprel), kural ay (may), başkuxan (iyun), yaz ay (iyul), ulaq ay (avqust), sırix (çirik) ay (sentyabr), ayrıxı ay (oktyabr), küz ay (noyabr, axısqalılarda da belədir), soğum ay (dekabr), kış ay (yanvar), kara kış ay (fevral), syuyunç ay (mart), artıx ay (mart-aprel) və s.

Kırım tatarlarının dilində üç üslub funksionallaşmış: 1) ədəbi dil, 2) kitab dili, 3) danışiq dili. Ədəbi dildə: ben qeldim, eytirm (mən dedim), danışiq dilində: men keldim, men aytirm və s.

Karaimlərdən bəziləri özlərinə məxsus sözləri unutmuş, həmin sözlərin əvəzinə rus, ukrayna və polyak dillərinə məxsus sözlərdən istifadə edirlər: qnezdo, skala, kaplə, rosa, pesok və s. (7)

Sintaktik səviyyədə slavyan dillərinin təsiri özünü sözlərin əlaqələnməsi üsullarında daha çox göstərir. Məsələn, feillərlə idarədə slavyan dilləri ilə üst-üstə düşən məqamlar var: Men anı ozdum. Bu cümlənin rus dili ekvalenti Ə eqo pereqnal: kolunu onunı «pravuö ruku» və s.

KARAIMLƏR VƏ ONLARIN DİLİ

K.Musayev 30 ildən sonra (4) bu dilin sintaksisi üzərində tədqiqatlar aparmışdır. O, Şərqi-Qıpçaq dillərinin bu budağı zəif öyrənilməsi üçün sintaktik quruluşu monoqrafik planda araşdırmışdır. Həmin dilin materialları əsasında ikidilli, üçdilli lüğətlər yaradılmışdır (8, 148 s.; 9, 688 s.)

Məlum olur ki, karaim dilinin sintaksisi əksər türk dillərinin sintaksisindən fərqlənir, belə ki, tarixi inkişaf prosesində həqiqi sintaktik quruluşda hind-Avropa dillərinə, ələlxüsus da slavyan dillərinin sintaktik quruluşunun təsiri ilə bağlı əldə edilmiş yeni ideyalar (söyləmin formasından məzmununa doğru), sxemlərdə yaxınlıq (10), formal, kommunikativ, ekspressiv, semantik və funksional sintaksisin tədqiqi üzrə yaxşı nəticələr qazanılmışdır.

Feili bağlama tərkibləri cümlədə bu dilə yaxın olan dillərdən, məsələn, qazax dilindən fərqlənir. Müq.ət: Ol üyqe barıp ayttı (qaz.)- Ol üvqə bardı da ayttı (O, evə getdi və danışdı)

Digər türk dilləri ilə müqayisədə söz sırasının pozulduğu hallar çox müşahidə olunur. Bu bəlkədə həmin dilin öz qanunauyğunluğundan irəli gəlir. Məs.: Şaqarı Troxnun (Troki şəhəri), Şaqarında Troxnun (Troki şəhərində), şaqarıdan Troxnun (Troki şəhərindən), başı atnın (atın başı). İt yatat alında ivnin (İt evin yanında uzanıb).

I növ təyini söz birləşmələrində fərqli quruluş özünü göstərir: temir (li) çalman (dəmir hasar), yarığı aynın (ayın işığı).

Beləliklə, az nüfuza malik olan (əhalisinə görə) karaimlərin (o cümlədən çuvaşların) digər türk dilləri ilə hərtəfli müqayisəsi türkoloji dilçiliyə xeyli yenilik gətirə bilər

Ədəbiyyat

- 1.Yusifov Mübariz. Türkologiyaya giriş. Bakı, «Nurlan», 2001
- 2.Караймско-русско-польский словарь. М., 1974
- 3.Лебедева Э.И. Очерки по истории крымских караймов-тюрков. Симфереполь, 2000
- 4.Мусаев К.М. Грамматика караймского языка. М., 1964
- 5.Мусаев К.М. Краткий грамматический очерк караймского языка. Москва, 1977
- 6.Прик О.Я. Очерк грамматики караймского языка (крымский диалект). Махачкала: Дагучпедгиз, 1976
- 7.Мусаев К.М. Лексика тюркских языков в сравнительном освещении. М., 1975
- 8.Леви Б.З. Русско-караймский словарь. Симфереполь, 2005
- 9.Баскаков Н.А., Зайончковский А., Шапшал С.М. Караймско-русско-польский словарь. М., 1974
- 10.Мусаев К.М. Синтаксис караймского языка. М., 2003.